

ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Україна вступила в якісно новий етап свого розвитку, який характеризується тенденціями до європейської та світової інтеграції, наближенням до загальнолюдських цінностей, в тому числі й у правовому просторі. Реальністю сьогодення уже стали рішення Європейського суду з прав людини, які являють собою помітний сектор, що бурхливо розвивається в системі джерел вітчизняного права та здатний ефективно вплинути на захист прав та свобод людини.

Право на справедливий суд посідає одне з найважливіших місць серед інших загальноновизнаних прав людини, оскільки в якості основного принципу захисту прав людини його зміст полягає в тому, що будь-яке порушене право може бути відновлено за допомогою чітко визначеної процедури. Відсутність у державі такої ефективної процедури захисту та відновлення порушеного права, означає, що будь-які інші права, закріплені в національному законодавстві, залишаються просто декларативними положеннями, юридичною фікцією. Вказані обставини зумовлюють необхідність підвищеної уваги до вивчення права на справедливий суд та проблем його реалізації.

Сьогодні права та свободи людини, будучи втіленням загальнолюдських ідеалів та цінностей, являють собою складну та взаємопов'язану систему. Необхідною є наявність ефективної та дієвої системи правосуддя, здатної на засадах гуманізму, добра, справедливості, верховенства права захищати та відстоювати порушені права та свободи людини.

Ефективне функціонування системи правосуддя будь-якої демократичної держави визначається, перш за все, реальними можливостями реалізації її громадянами права на справедливий суд. Це право, за твердженням І. Гриценка, зумовлюється як інституційними аспектами побудови судової системи, так і особливостями здійснення окремих судових процедур [2, с. 4].

Як зазначає С. Бігун, правосуддя являє собою взаємозв'язок справедливості, права та суду. А суд і право виступають знаряддями досягнення справедливості. Також він розглядає справедливість як мету правосуддя наголосивши на тому, що таке розуміння поширене на практиці, наприклад, коли будь-яке рішення суду чи інший результат судової діяльності оцінюється з позицій відповідності справедливості та її критеріїв [1].

Право на справедливий суд передбачене у низці міжнародно-правових актів, які визнані та ратифіковані Україною. Зокрема, положенням статті 10 Загальної декларації прав людини 1948 року проголошується право кожній людині на те, щоб її справа була розглянута прилюдно і з додержанням усіх вимог справедливості незалежним і безстороннім судом [3]. Пунктом 1 статті 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року визначається право на справедливий і публічний розгляд справи компетентним, незалежним і безстороннім судом, створеним на підставі закону [5]. Статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод проголошується право на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом [4].

Право на «справедливість» судового розгляду є основоположним елементом статті 6 Конвенції і є комплексним, оскільки його елементи взаємопов'язані та взаємовизначені. Стаття 6 Конвенції закріплює право на справедливий суд. Частиною 1 цієї статті встановлюється, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. Судове рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть бути не допущені в зал засідань протягом усього судового розгляду або його частини в інтересах моралі, громадського порядку чи національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін, або – тією мірою, що визнана судом суворо необхідною, – коли за особливих обставин публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя [4].

Аналіз ч. 1 ст. 6 Конвенції дає можливість стверджувати, що у ній закріплюються наступні елементи права на судовий захист: 1) право на розгляд справи; 2) справедливість судового розгляду; 3) публічність розгляду справи та проголошення рішення; 4) розумний строк розгляду справи; 5) розгляд справи судом, встановленим законом; 6) незалежність і безсторонність суду.

Ратифікація Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а разом з нею – визнання юрисдикції Європейського суду з прав людини сприяли якісним змінам у механізмі реалізації вітчизняної судової влади. Однак, в практичній площині існує ще достатньо проблем, які потребують негайного вирішення. Завданням подальшого розвитку правосуддя в Україні є реальне утвердження верховенства права в суспільстві й забезпечення кожній особі права на справедливий судовий розгляд у незалежному й неупередженому суді.

Таким чином, варто підкреслити, що право на справедливий суд є

комплексним поняттям, структурні елементи якого є взаємопов'язаними та взаємовизначеними. Попри демократичність положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, дієвість Європейського суду з прав людини у захисті порушених прав, комплекс прийнятих прогресивних законів, якими збагатилося національне законодавство, проблем щодо реалізації права на справедливий суд залишається багато. Вітчизняне законодавство і надалі потребує реального забезпечення чіткості, прозорості та доступності правосуддя із урахуванням європейських та міжнародних стандартів щодо захисту прав людини. Права людини повинні складати пріоритет у здійсненні правосуддя. Судова система повинна реально забезпечувати реалізацію принципу верховенства права, пріоритету прав та свобод людини, безперешкодність, доступність та прозорість права на судовий захист. Лише за таких умов право на справедливий суд стане реальністю для українського суспільства.

Література

1. Бігун В. Філософсько-правове осмислення правосуддя (щодо розмежування понять «судочинство» і «правосуддя») / В. Бігун // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – Л.: Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2009. – Вип. 48. – С. 21-27. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nulau.edu.ua/handle/123456789/442>
2. Гриценко І., Погорецький М. Право на справедливий суд / І. Гриценко, М. Погорецький // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2012. – № 91. – С. 4-7.
3. Загальна декларація прав людини. Міжнародний документ від 10 грудня 1948 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Міжнародний документ від 4 листопада 1950 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Міжнародний документ від 16 грудня 1966 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043